

Л.В. Недеря (Київський національний торговельно-економічний університет, Україна)

ОЦІНЮВАННЯ ВАРТОСТІ БАНКУ

У статті обґрунтовано необхідність оцінювання вартості банку з урахуванням особливостей банківського ринку України. Розкрито переваги та недоліки основних підходів до оцінювання вартості банку. Розроблено класифікацію інформаційного забезпечення оцінювання вартості банку.

Ключові слова: оцінювання вартості банку, витратний, дохідний, порівняльний підходи оцінювання вартості.

Рис. 1. Літ. 10.

Л.В. Недеря (Киевский национальный торгово-экономический университет, Украина)

ОЦЕНКА СТОИМОСТИ БАНКА

В статье обоснована необходимость оценки стоимости банка с учетом особенностей банковского рынка Украины. Раскрыты преимущества и недостатки основных подходов к оценке стоимости банка. Разработана классификация информационного обеспечения оценки стоимости банка.

Ключевые слова: оценка стоимости банка, расходный, доходный, сравнительный подходы оценки стоимости.

L.V. Nederya (Kyiv National University of Trade and Economy, Ukraine)

BANK COST ESTIMATION

The article grounds the necessity for estimating the bank's cost taking into account the peculiarities of the Ukrainian banking market. Advantages and drawbacks of major approaches to bank's cost estimation are demonstrated. Classification of information support for the bank's cost estimation is carried out.

Keywords: bank cost estimation; expense approach, profit approach and comparative approach to cost estimation.

Постановка проблеми. Розвиток ринку банківських послуг нерозривно пов'язаний з трансформаційними й глобалізаційними процесами, нестабільністю ринкового середовища та неможливістю без якісного оцінювання вартості бізнесу. Розвитку інтересу до оцінювання сприяють широке коло користувачів інформації, стрімкий розвиток ринку, наявність іноземних інвесторів. Так, за 2010 р. кількість банків з іноземним капіталом зросла з 51 до 55, що становить 31,3% від загальної кількості діючих банків України, а кількість банків із сто відсотковим іноземним капіталом зросла з 18 до 20 (11,4% від загальної кількості діючих банків). Оцінювання вартості банків необхідне не лише власникам та інвесторам для продажу банківської установи. Отримані в процесі оцінювання банківської установи дані допомагають прийняти правильні інвестиційні рішення, визначити місце банку на ринку, забезпечують покращення координації дій між підрозділами банку, тобто забезпечують ефективне функціонування фінансової установи на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти дослідження розглянуті в працях таких дослідників, як А.Г. Грязнова [7], В.В. Григор'єв [2], А. Дамодаран [3], І.Б. Івасів [4], Т. Коупленд [5], Т. Коллер [5], Д. Муррін [5], І.А. Никонова [6], М.А. Федотова [7], О.О. Чуб [8], Н.С. Яременко [9] та інші. Наукові праці цих авторів внесли значний вклад у

розробку підходів до оцінювання і методів, які застосовуються при кожному з підходів, проте докладний аналіз інформаційного забезпечення оцінювання вартості банку в Україні не проводився.

Мета дослідження. Визначення необхідності оцінювання вартості банку та розкриття особливостей, переваг і недоліків основних підходів до оцінювання вартості банку, формування класифікаційних ознак класифікації інформаційного забезпечення оцінювання вартості банку.

Основні результати дослідження. Вартість банку є комплексною характеристикою, що потребує такої повноти інформації, яку не містить жоден інший показник та яка адекватно відображає економічну ефективність, фінансовий стан, конкурентоспроможність й очікувані перспективи діяльності банківської установи. Як свідчить практика, категорія «вартість банку» використовується у таких випадках (рис. 1).

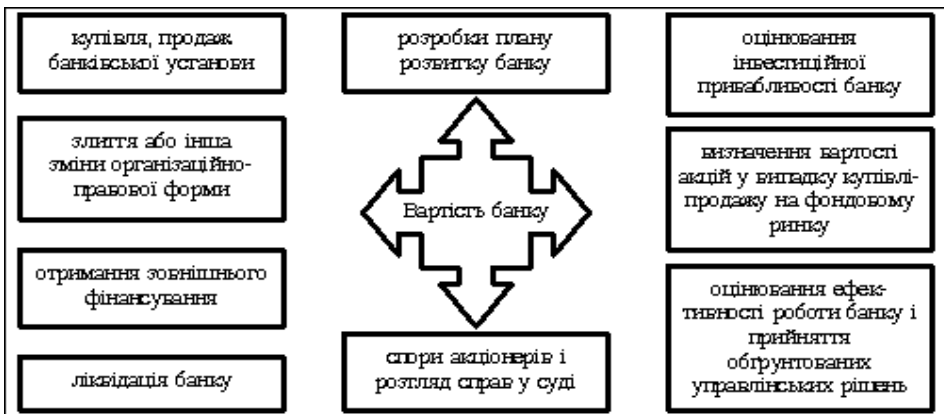

Рис. 1. Причини здійснення оцінювання вартості банку та використання такої категорії, як «вартість банку», авторська розробка

В Україні практика оцінювання вартості банків має обмежений термін та в цілому спирається на зарубіжні методики, стандарти і традиції. В розвинутих країн вибір методу оцінювання залежить від практичного досвіду відповідного фахівця й традиційних процедур. В Україні для оцінювання вартості банку вирішується питання про можливість застосування того чи іншого методу, виходячи з мети, яка ставиться в процесі оцінювання, та наявної інформації про об'єкт.

У розвинутих країнах фахівці з оцінювання мають значно більше інформації про фінансовий сектор, акції банків котируються на біржах, фінансова звітність краще відображає реальні прибутки і капітали банків, а правове середовище більш стабільне й передбачуване. Україні притаманний низький ступінь передбачуваності основних макроекономічних показників, недостатній розвиток фінансового ринку, відсутність інформаційної прозорості банків, невідповідність фінансової звітності міжнародним стандартам, що і призводить до неадекватних результатів при застосуванні зарубіжних методик [9].

Крім того, при оцінювання варто пам'ятати про особливості банківського бізнесу, що притаманні як конкретній сфері, так і певній країні. Для України

характерні такі особливості функціонування банківських установ, які будуть впливати на процес визначення ринкової вартості банку:

- специфічна структуру активів банку, де фінансові активи займають до 90%;
- в діапазоні 60–85% структури активів займає кредитний портфель;
- невисока питома вага необоротних активів (до 10%);
- специфіка облаштування приміщень банку, що обумовлена вимогами НБУ (цінність становить тільки для банківських установ, для всіх інших потрібне повне переоснащення);
- високий рівень ризиків, пов'язаних з якістю активів;
- низький рівень власного капіталу і висока питома вага залучених банком коштів, які потрібно повертати на вимогу кредиторів;
- наявність частини банківських установ, що функціонують у формі публічного акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю, чий акції не котируються на фондовому ринку;
- ринкова вартість акцій не відображає цінності банківського бізнесу;
- жорстка регламентація та нагляд за діяльністю банків, в тому числі під час проведення ліквідаційної процедури;
- специфіка облікового процесу, що полягає у використанні як національних, так і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;
- специфіка фондового ринку України (непрозорість, вплив позаекономічних чинників, значні кон'юнктурні коливання) стають на заваді проведенню якісного технічного аналізу цінних паперів і ринку в цілому.

В Україні, відповідно до Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [1], законодавчо закріплені три підходи до оцінювання вартості будь-якого об'єкта: дохідний, порівняльний і витратний. При кожному з підходів використовуються специфічні методи, які мають свої переваги й недоліки та дозволяють зробити висновок про величину вартості банку.

Оцінка банку з використанням дохідного підходу – це визначення поточної вартості майбутніх доходів, які виникнуть в результаті діяльності банку і (можливого) подальшого його продажу. Таким чином, оцінка з позиції дохідного підходу багато в чому залежить від того, які є перспективи оцінюваного банку [10, 3].

Перевагами дохідного підходу є те, що він оцінює найбільш важливу характеристику банку: здатність генерувати грошові потоки, враховує ефекти об'єднання у преміях до оцінювання та часовий чинник вартості майбутніх потоків. Однією з основних проблем, що виникає при використанні дохідного підходу, є те, що оцінювання залежить від реалістичності і точності прогнозів подальшого розвитку банку, зокрема прогнозу майбутніх доходів. Також недоліками даного методу є те, що це трудомісткий прогноз, що частково має імовірний характер.

Більшість фахівців-практиків з оцінювання, зокрема в США, давно не використовують цей метод для визначення вартості банків. Однак використання даного підходу дозволяє найбільш повно врахувати цільові установки діяльності банків, узгоджені з параметрами економічного й соціального розвитку країни в цілому та банківської системи зокрема [8, 115].

Порівняльний підхід полягає у визначенні ринкової вартості на основі даних про нещодавно завершені угоди з продажу банків-аналогів. При його застосуванні враховується кон'юнктура ринку і реальні переваги інвесторів, він забезпечує реальне відображення попиту й пропозиції на даний об'єкт, адекватно враховуючи ризик і дохідність. Перевагою цього підходу є більш висока обґрунтованість порівняно з іншими методами, заснованими на розрахунках і прогнозах. Однією з умов застосування порівняльного підходу при оцінюванні банку є наявність розвинутого фондового ринку та наявність доступної різносторонньої фінансової інформації про банки-аналоги. Основні недоліки: використання ретроспективної інформації призводить до ігнорування перспектив розвитку бізнесу, об'єктивність обмежена відсутністю повністю ідентичних компаній, складність отримання фінансової інформації про банки-аналоги.

Згідно зі ст. 40 Національного стандарту №1, «витратний підхід передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкта оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу (знецінення)» [1].

Привабливістю витратного підходу для оцінювання ринкової вартості активів є можливість використання будь-яких методів оцінювання при дохідному, порівняльному або витратному підходах для одержання найбільш обґрунтованих результатів.

Застосування витратного підходу при оцінюванні банку найбільш доцільне в таких випадках: оцінювання банківського бізнесу як цілісного майнового комплексу, так і оцінювання окремого банківського активу; оцінювання нових банків, які ще не мають своєї фінансової історії; відсутність ринкової інформації про банки-аналоги; визначення найбільш обґрунтованої вартості банку шляхом застосування всіх трьох підходів та узгодження отриманих результатів; ліквідація банку.

До переваг витратного підходу можна віднести: повне врахування всіх наявних активів і зобов'язань, охоплення різноманітних завдань оцінювання, можливість застосування практично всіх методів оцінювання для одержання ринкової вартості того чи іншого активу.

Недоліками витратного підходу є: висока трудомісткість проведення оцінювання, необхідність володіння внутрішньобанківською інформацією для якісного та коректного проведення оцінювання, складність застосування при оцінюванні об'єктів з унікальними характеристиками, неврахування майбутніх грошових потоків банку, складність оцінювання вартості нематеріальних активів.

Оцінювання вартості банку на основі витратного підходу базується на фінансовій звітності банку, до складу якої входить баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до фінансових звітів. Незважаючи на законодавчі вимоги щодо оприлюднення інформації фінансової звітності, не всі банки на своїх сайтах розкривають форми фінансової звітності та примітки до них. Ситуація з відкритістю банківської звітності ускладнилась у період фінансової кризи, коли банки перестали оприлюднювати результати своєї діяльності. Аналіз оприлюдненості інформації фінансової звітності банками першої групи показав, що в 2011 р. розкриття інформації покращилося – всі банки на своїх сайтах представили

фінансову звітність. Повне розкриття фінансової звітності здійснювалось і продовжує здійснюватись банками з іноземним капіталом. Також банкам з іноземним капіталом притаманне оприлюднення фінансової звітності, складеної з дотриманням як міжнародних норм, так і національних стандартів. Наявність такого пакета звітності надає оцінювачу додаткову інформацію для визначення ринкової вартості банку.

При розрахунку ринкової вартості банку необхідно враховувати й обсяг інформації з фінансової звітності залежно від терміну її складання. Так, квартальна звітність не міститиме деталізованих приміток, які допомагають отримати класифіковану інформацію про окремі групи активів і пасивів. Деталізовані примітки формуються тільки при складанні річної фінансової звітності.

При здійсненні оцінювання банку суттєве значення має дата його проведення. Чим вона ближча до дати річного фінансового звіту банку, тим більше достовірної інформації використовує оцінювач, який оперує вільно доступною інформацією. Це пов'язано з тим, що найбільш повна інформація про методи оцінювання статей балансу та коригування, які банк провів з урахуванням на впливу інфляції, знаходиться в примітках до річної звітності банку.

За наявності доступу оцінювача до внутрішньої банківської інформації можна використовувати банківську звітність за будь-який період. Статистична інформація НБУ щодо фінансових ринків є важливою інформаційною складовою оцінювання вартості банку. До неї відносяться: відсоткові ставки рефінансування банків Національним банком України, відсоткові ставки депозитних корпорацій, відсоткові ставки на міжбанківському ринку, відсоткові ставки банків за строковими депозитами фізичних осіб тощо. Ця інформація використовується оцінювачем для визначення ставки дисконтування на різних об'єктах, ринкова вартість яких розраховується з її застосуванням. У той же час необхідно відмітити, що статистична база НБУ не охоплює всіх потреб оцінювачів, наприклад, відсутня статистика щодо ставок залучення субординованих боргів тощо.

Конфіденційною є інформація про угоди продажу банками кредитів та інших активів. Проінформованою про реальну вартість продажу може бути тільки компанія, яка здійснювала їх оцінювання. Реальна вартість укладених угод продажу є проблемою при здійсненні оцінювання нерухомості, обладнання та інших активів. Найбільш доступна інформація – про ціни пропозицій, які не завжди відповідають реальній ринковій вартості.

Ринкова інформація, яка є загальнодоступною для оцінювання, – це дані українських фондових майданчиків (ПФТС, Української біржі), фондових майданчиків зарубіжних країн, на яких здійснюється продаж цінних паперів вітчизняних банків та підприємств (Російська торговельна система, Московська фондова біржа, Система торгівлі державними казначейськими облігаціями тощо), інформація НБУ щодо офіційних курсів валют, професійні засоби масової інформації, спеціалізовані інформаційні сайти, а також міжнародні рейтинги "Standard&Poor's", "Fitch", "Moody's" тощо.

Для визначення коригувальних коефіцієнтів використовується інформація експертних груп – це внутрішня інформація оцінювачів, отримана ними в разі застосування експертного методу.

Підсумовуючи вищевикладене, всю інформаційну базу, необхідну для оцінювання вартості банку, можна поділити на такі групи:

- фінансова звітність з примітками;
- управлінська звітність банку;
- статистична інформація НБУ про фінансові ринки;
- дані українських фондових майданчиків і фондових майданчиків зарубіжних країн;
- внутрішня інформація оцінювачів;
- статистична інформація про ринок нерухомості, вартість продажу банківського бізнесу та складові його елементів;
- дані професійних засобів масової інформації, спеціалізованих інформаційних сайтів мережі Інтернет, міжнародні рейтинги "Standard&Poog's", "Fitch", "Moody's" тощо.

Висновок. Для отримання достовірних даних оцінювання потрібно врахувати особливості банківського бізнесу, використовувати методи оцінювання з урахуванням особливостей конкретного об'єкта та мети оцінювання та мати всі необхідні інформаційні джерела для оцінювання, класифікація яких представлена в статті (фінансова, управлінська та статистична звітність банку, статистичні дані регулятора, бірж і ринків, інформація професійних видань, накопичена інформаційна база оцінювача). Найбільш достовірне оцінювання можливо визначити зсередини банку, спираючись на дані фінансового обліку, форм управлінської та статистичної звітності. І хоча закритість необхідної ринкової інформації впливає на якість оцінювання, найбільш зважено можуть визначити вартість майна банку компанії, які накопичили власну інформаційну базу про ринкові параметри.

1. Про затвердження Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № // Офіційний вісник України.— 2003.— №37.— С. 64.

2. Григорьев В.В. Оценка предприятия: теория и практика. — М.: ИНФРА, 1997. — 318 с.

3. Дамодаран А. Инвестиционная оценка: Инструменты и методы оценки любых активов / Пер. с англ. Д. Липинского. — 3-е изд. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. — 1341 с.

4. Івасів І.Б. Управління вартістю банку. Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — 288 с.

5. Коупленд Т., Коллер Т., Муррін Д. Стоимость компаний: оценка и управление. — 3-е изд. — М.: Олимп-Бизнес, 2005. — 562 с.

6. Никонова И.А., Шамгунов Р.Н. Стратегия и стоимость коммерческого банка. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. — 302 с.

7. Оценка бизнеса: Учебник / Под. ред. А.Г. Грязновой, М.А. Федотовой. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2006. — 736 с.

8. Чуб О.О. Методи визначення вартості банку в угодах М&А // Економіка і регіон.— 2008.— №4.— С. 111—115.

9. Яременко Н.С. Оцінка вартості банку в Україні: основні підходи та можливість їх використання // uabs.edu.ua.

10. Яременко Н.С. Традиційні підходи до оцінки вартості банку та можливість їх використання в Україні // www.dspspace.uabs.edu.ua.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2011.